

Warszawa, dnia 23 stycznia 2009 r.

Trybunał Konstytucyjny
Al. Jana Christiana Szucha 12a
00-918 Warszawa

Skarżąca:

Przedsiębiorstwo Produkcyjno - Usługowe

P sp. z o. o.

ul.

Ś

działająca przez:

J P , zam.

W D

Ś

reprezentowana przez:

prof. dr hab. Zbigniewa Hołdę, adwokata

wpisanego na listę adwokatów pod numerem 1923

Kancelaria Adwokacka

ul. Królowej Jadwigi 113

30-212 Kraków

SKARGA KONSTYTUCYJNA

Działając w imieniu Przedsiębiorstwa Produkcyjno - Usługowego P sp. z o.o., na podstawie pełnomocnictwa z dnia 15 stycznia 2009 r., niniejszym na podstawie art. 79 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 46 ust. 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. z 1997, nr 102, poz. 643 z późn. zmianami), wnoszę skargę konstytucyjną na **art. 401 pkt 2** ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296 z późn. zm. ("**k.p.c.**"), oraz wnoszę o orzeczenie, iż przepis ten, w zakresie w jakim pozbawia i nie reguluje możliwości wznowienia postępowania przed sądami krajowymi, pomimo wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka stwierdzającego naruszenie art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka polegającego na pozbawieniu dostępu do sądu, jest **niezgodny z art. 45 Konstytucji RP w związku z art. 2, art. 8 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji RP.**

Podstawą wniesienia skargi jest postanowienie Sądu Najwyższego z dnia października 2008 r. w przedmiocie odmowy wznowienia postępowania cywilnego (sygn. akt) w związku z postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia października 2005 roku (sygn.).

UZASADNIENIE

I. STAN FAKTYCZNY

Do sporządzenia niniejszej skargi doszło na tle następującego stanu faktycznego.

1. Postępowanie przed sądami krajowymi

W dniu maja 1992 r. Przedsiębiorstwo Produkcyjno - Usługowe P Sp. z o.o. ("Skarżąca") wniosła pozew do Sądu Wojewódzkiego w W przeciwko Miastu - Gminie Ś , domagając się zapłaty wynagrodzenia za wykonane roboty budowlane, zapłaty zastrzeżonej kary umownej oraz odszkodowania za niewykonanie zobowiązania w terminie, ponad wysokość tej kary.

Postanowieniem z dnia 27 maja 1997 r. Skarżąca została zwolniona z obowiązku uiszczenia wpisu sądowego. Stwierdzając nieważność wielu postanowień umowy zawartej przez powodową spółkę i pozwaną gminę, Sąd Wojewódzki w W oddalił pozew. Na skutek apelacji wniesionej przez Skarżącą, wyrok Sądu Wojewódzkiego w W z dnia maja 1997 r. został uchylony i sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania. W wyroku z dnia września 1992 r. Sąd Wojewódzki w W stwierdził zasadność roszczenia o zapłatę, jednakże orzekł nieważność postanowień umownych, zastrzegających karę umowną. Od tego wyroku apelację wniosły obydwie strony postępowania. Sąd Apelacyjny we W w wyroku z dnia kwietnia 1993 r. podtrzymał rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji.

W dniu 25 czerwca 1993 r. rewizję nadzwyczajną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł Rzecznik Praw Obywatelskich. Sąd Najwyższy w dniu października 1993 r. oddalił rewizję. Na wniosek jednak Skarżącej Sąd Najwyższy wznowił postępowanie rewizyjne oraz - poza częścią zasądzoną na rzecz skarżącej zapłatę wynagrodzenia - uchylił wyroki Sądu Wojewódzkiego w W oraz Sądu Apelacyjnego we W , przekazując sprawę do ponownego rozpoznania w pierwszej instancji.

W dniu maja 1994 r. Skarżąca zmodyfikowała swoje powództwo, żądając zapłaty odszkodowania w kwocie "starych" polskich złotych. Złożyła także wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych. Postanowieniem z dnia czerwca 1994 r. sąd zwolnił Skarżącą z wpisu od zmodyfikowanego pozwu (który wynosiłby normalnie "starych" złotych), za wyjątkiem już opłaconych "starych" złotych, uzasadniając, iż wykazana przez spółkę niemożność ściągnięcia swoich wierzytelności, utrata zdolności kredytowej oraz poniesione straty nie oznaczają jeszcze, że ogłoszono wobec spółki stan upadłości. Zdaniem sądu była ona zatem zdolna w dalszym ciągu kontynuować swą działalność gospodarczą. Rozstrzygając zażalenie skarżącej na to postanowienie, Sąd Apelacyjny orzekł, że zwolnienie od wpisu z dnia maja 1992 r. pozostaje w mocy w stosunku do zmodyfikowanego powództwa wniesionego przez skarżącą w dniu maja 1994 r.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy, Sąd Wojewódzki w W nakazał pozwanej gminie Ś zapłatę kary umownej, zredukował jednak jej wysokość do "starych" złotych, a w pozostałym zakresie oddalił żądania pozwu.

Dnia marca 1995 r. apelację od tego wyroku wniosła Skarżąca, domagając się także zwolnienia z obowiązku uiszczenia wpisu, który wynosił "nowych" złotych (dalej "PLN"). Sąd Wojewódzki w W przychylił się do wniosku Skarżącej jedynie w części PLN. Na skutek zażalenia Skarżącej, Sąd Apelacyjny we W zwolnił ją w całości z wpisu, stwierdzając, że stan finansowy Skarżącej nie pozwala na jego zapłatę, ponieważ poniosła ona straty w wysokości PLN, a aktywa spółki zostały zajęte w postępowaniu egzekucyjnym.

Następnie Sąd Apelacyjny we W uchylił wyrok sądu pierwszej instancji, w zakresie oddalającym roszczenie odszkodowawcze Skarżącej, przekazując sprawę do ponownego rozpoznania z uzasadnieniem wskazującym na naruszenie przepisów postępowania dowodowego oraz naruszenie art. 424 k.p.c. (przewidującego związanie sądu oceną prawną i wskazaniem Sądu Najwyższego, poczynionymi w postępowaniu rewizyjnym).

W dniu października 1996 r. Sąd Wojewódzki w W ponownie orzekł o oddaleniu roszczenia Skarżącej o odszkodowanie za zwłokę w wykonaniu zobowiązania przez pozwaną Gminę-Miasto Ś .

Wyrok ten zakwestionowała Skarżąca, podnosząc, że Sąd Wojewódzki w W po raz drugi nie zastosował się do wytycznych sądów wyższych instancji. Skarżąca wniosła też o zwolnienie od wpisu od apelacji, uzasadniając wniosek gorszą jeszcze niż poprzednio sytuacją finansową wynikającą z bezprawnego potrącenia przez pozwaną Gminę wierzytelności zasądzonej poprzednio przez Sąd oraz wierzytelności publicznoprawnych gminy, a ponadto ściągnięcia od Skarżącej kwoty PLN przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Ś , wskutek czego Skarżąca nadal wykazuje straty. Sąd Wojewódzki zwolnił skarżącą z obowiązku ponoszenia wpisu jedynie do kwoty PLN, stwierdzając, że przychód spółki od czerwca 1996 r. wynosił PLN, a w październiku 1996 r. osiągnął kwotę PLN.

Od niniejszego postanowienia Sądu Wojewódzkiego w Wałbrzychu zażalenie wniosła Skarżąca, dowodząc, że osiągnane przychody nie starczą na pokrycie zobowiązań spółki, która w poprzednim roku 1995 oraz w każdym miesiącu 1996 r. poniosła straty. Skarżąca podniosła także, że jej sytuacja finansowa oraz bardzo ograniczone w stosunku do stanu wyjściowego możliwości dochodowe są wynikiem szkody, jaką poniosła wskutek niewykonania zobowiązania przez pozwaną gminę.

Postanowieniem z dnia lutego 1997 r. Sąd Apelacyjny we W orzekł o oddaleniu zażalenia skarżącej, uznając za uzasadnione ustalenia Sądu Wojewódzkiego w Ś co do sytuacji finansowej skarżącej. Ponadto sąd zauważył, że zgodnie z art. 113 § 2 k. p. c. w stosunku do osób prawnych sąd ma możliwość, a nie obowiązek zwolnienia strony od obowiązku ponoszenia kosztów sądowych, nawet w wypadku ziszczenia się przesłanek dla zwolnienia. Sąd zważył też, iż potencjalna strona postępowania powinna wziąć pod uwagę konieczność poniesienia kosztów sądowych, zabezpieczając na ten cel część swoich przychodów.

W dniu marca 1997 r. Skarżąca wniosła kolejny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, przytaczając dodatkowe okoliczności uniemożliwiające jej ponoszenie tych kosztów.

Na skutek nieopłacenia apelacji przez skarżącą, została ona odrzucona, a zażalenie od postanowienia

sądu w tym przedmiocie Sąd Apelacyjny we W oddalił w dniu maja 1998 r. Skarżąca wniosła zatem kasację do Sądu Najwyższego, którą w imieniu Skarżącej ze swoich środków opłaciły osoby trzecie. Sąd Najwyższy odrzucił kasację w dniu czerwca 1999 r.

2. Postępowanie przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu.

Wyczerpawszy środki prawne w postępowaniu krajowym, na podstawie (ówcześnie) art. 25 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności ("Konwencja") Janusz Podbielski, działający w imieniu własnym oraz Skarżącej, skierował skargę (nr 39199/98) do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka ("ETPCz"), zarzucając Polsce naruszenie art. 6 § 1 Konwencji.

W dniu lipca 2005 r. ETPCz wydał wyrok w sprawie *P i PPU P Sp. z o.o. przeciwko Polsce* (skarga nr), w którym stwierdził, iż Polska naruszyła art. 6 § 1 Konwencji poprzez ustanowienie nieproporcjonalnie wysokich opłat sądowych w sprawie Skarżącej, w wyniku czego została ona pozbawiona dostępu do sądu. ETPCz zasądził na rzecz J P oraz Skarżącej EUR tytułem zadośćuczynienia za straty moralne oraz EUR tytułem zwrotu poniesionych kosztów i wydatków.

3. Skarga o wznowienie postępowania przed sądem krajowym.

Zgodnie z art. 405 k.p.c. w dniu sierpnia 2005 r. Skarżąca złożyła do Sądu Najwyższego wniosek o wznowienie postępowania, zakończonego prawomocnym postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia czerwca 1999 r., oddalającym kasację od postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia maja 1998 r. o odrzuceniu apelacji powoda. Powód zarzucił nieważność tego postępowania, powołując się na przepis art. 401 pkt 2 k.p.c. W dniu października 2005 r. Sąd Najwyższy (w składzie: SSN Marian Kocon) orzekł o odrzuceniu skargi, jako nie opartej na ustawowych przesłankach wznowienia postępowania. W szczególności Sąd Najwyższy zaznaczył, że **prawo do sądu skarżącej zostało naruszone, lecz do naruszenia tego doszło w sposób niewskazany przez ustawodawcę zwykłego jako jedna z przesłanek wznowienia postępowania (vide akapit drugi i trzeci postanowienia SN z dnia października 2005 r.)**. Krytycznie wobec powyższego postanowienia wypowiedziała się prof. E. Łętowska („Korzystny dla skarżącego wyrok ETPCz jako podstawa skargi o wznowienie postępowania - glosa do postanowienia SN z 10.2005 r. ()”, EPS 2006/1). Na postanowienie to Skarżąca wniosła zażalenie, odrzucone przez Sąd Najwyższy (w składzie: SSN Tadeusz Domińczyk) postanowieniem z dnia grudnia 2005 r. (doręczone jej w dniu lutego 2006 r.).

4. Skarga konstytucyjna

W dniu 12 maja 2006 roku skarżąca wniosła skargę konstytucyjną zarzucającą niezgodność art. 401 pkt 2 k.p.c. z art. 45 Konstytucji RP w związku z art. 2, art. 8 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji RP. Trybunał Konstytucyjny postanowieniem z dnia 11 października 2006 roku (sygn. Ts 116/06) odmówił nadania tej skardze dalszego biegu. W uzasadnieniu swojego postanowienia Trybunał wskazał, iż termin do wniesienia skargi winien być liczony od dnia doręczenia skarżącej postanowienia z dnia 19 października 2005 roku, które nastąpiło w dniu 22 listopada 2005 roku, a nie od dnia 13 lutego 2006 roku kiedy to nastąpiło doręczenie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 grudnia 2005 roku. Na

poparcie swojego stanowiska Trybunał wskazał, iż w świetle obowiązujących przepisów postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie jest niezaskarżalne.

W dniu 25 października 2006 roku pełnomocnik skarżących złożył zażalenie na postanowienie z dnia 11 października 2006 roku. W swoim zażaleniu pełnomocnik skarżącego wskazał, iż Trybunał nie podał żadnych podstaw prawnych przedmiotowego postanowienia. Skarżący podkreślił, iż Trybunał błędnie stwierdził, iż wniesienie przez skarżącą zażalenia na postanowienie Sądu Najwyższego o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania nie przysługiwało jej w świetle obowiązującego prawa. powołał się przy tym na art. 77 ust. 2 Konstytucji oraz 176 Konstytucji RP, które przyznają stronie prawo podmiotowe do zaskarżania wydanych w pierwszej instancji wyroków bądź innych orzeczeń rozstrzygających sprawę co do istoty oraz postanowień kończących postępowanie zmierzające do wydania tych orzeczeń. Zdaniem pełnomocnika skarżącej postanowienie z dnia 19 października 2005 roku nie mogło być traktowane jako orzeczenie ostateczne i niezaskarżalne. także dlatego, że Konstytucja RP zgodnie z art. 175 powierza sprawowanie wymiaru sprawiedliwości również Sądowi Najwyższemu, nie było więc podstaw do wyłączenia konstytucyjnej zasady kontroli instancyjnej w stosunku do jego orzeczeń. Pełnomocnik skarżącego podkreślił także, iż postanowienie z dnia 19 października 2005 roku należało traktować jako orzeczenie sądu pierwszej instancji, co w powiązaniu z ogólną zasadą zaskarżalności orzeczeń przewidzianą w kodeksie postępowania cywilnego powodowało, iż na powyższe postanowienie Sądu Najwyższego przysługiwało zażalenie. Dlatego też zdaniem skarżącego ostatecznym orzeczeniem było postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 grudnia 2005 roku, doręczone w dniu 13 lutego 2006 roku.

W dniu 5 lutego 2007 roku Trybunał Konstytucyjny postanowił nie uwzględnić zażalenia skarżącej. Trybunał wskazał, iż z art. 77 ust. 2 Konstytucji nie wynika w ogóle prawo do zaskarżania orzeczeń. Prawo takie wyrażone jest w art. 78 Konstytucji i dotyczy orzeczeń wydanych w pierwszej instancji. Prawo to nie ma charakteru absolutnego. Trybunał Konstytucyjny uznał, iż Sąd Najwyższy nie jest sądem pierwszej lub drugiej instancji, a skarżącej nie przysługiwało prawo do złożenia zażalenia na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2005 r. Dlatego też Trybunał wskazał, iż zasadne było postanowienie o odmowie nadania skardze dalszego biegu. Trybunał wskazał też, że „dostrzega wagę problemu podniesionego w skardze konstytucyjnej. Jednakże dopuszczalność zbadania zaskarżonego przepisu ustawy jest jednak uzależniona od spełnienia przez skarżącą przewidzianych prawem wymogów. Sam Trybunał nie może ani doprowadzić do konwalidacji wad skargi konstytucyjnej, ani rozpoznać z urzędu formułowanych przez skarżącą zarzutów”.

Z uwagi na brak rozpoznania merytorycznego skargi, która jak wynika z powyżej przytoczonych okoliczności została odrzucona z powodu przekroczenia terminu, skarżący uważa, iż przysługuje mu prawo do ponownego wystąpienia ze skargą konstytucyjną.

5. Ponowna skarga o wznowienie

W dniu 22 lipca 2008 roku skarżąca wniosła kolejną skargę o wznowienia postępowania. Jako podstawę wznowienia skarżąca podała nową sytuację procesową w jakiej znalazła się po wydaniu przez Sąd Najwyższy w dniu kwietnia 2007 roku postanowienia (sygn.). W tym postanowieniu Sąd Najwyższy (w składzie: SSN Teresa Flemming-Kulesza, SSN Katarzyna Gonera, SNN Herbert Szurgacz) orzekł, iż wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka uznający, iż doszło

do naruszenia prawa strony do rzetelnego procesu sądowego, gwarantowanego art. 6 ust. 1 Konwencji może stanowić okoliczność uzasadniająca wznowienie postępowania z powodu jego nieważności (art. 401 pkt 2 k.p.c.) także wówczas, gdy postanowienie nie zakończyło się wyrokiem, lecz postanowieniem o charakterze formalnym. W związku z tym skarżąca uznała, iż znalazła się w nowej sytuacji faktycznej, polegającej na zmianie dotychczasowej linii orzeczniczej. Dlatego też w dniu lipca 2008 roku skarżąca wystąpiła z kolejną skargą o wznowienie. Sąd Najwyższy (w składzie: SSN Antoni Górski) postanowieniem z dnia października 2008 roku odrzucił skargę o wznowienie, stwierdzając brak podstaw do wznowienia postępowania.

Przedmiotowe postanowienie doręczono Skarżącemu października 2008 r. Zgodnie z art. 46 ust 1 uTK termin wniesienia skargi mija dnia 23 stycznia 2009 roku.

II SPRECYZOWANIE ZARZUTU NIEZGODNOŚCI Z KONSTYTUCJĄ

Skarżąca twierdzi, iż przepis art. Art. 401 pkt 2 k.p.c. o treści:

"Można żądać wznowienia postępowania z powodu nieważności:

[..]

2) jeżeli strona nie miała zdolności sądowej lub procesowej albo nie była należycie reprezentowana bądź jeżeli wskutek naruszenia przepisów prawa była pozbawiona możliwości działania; nie można jednak żądać wznowienia, jeżeli przed uprawomocnieniem się wyroku niemożność działania ustała lub brak reprezentacji był podniesiony w drodze zarzutu albo strona potwierdziła dokonane czynności procesowe."

w zakresie w jakim pozbawia i nie reguluje możliwości wznowienia postępowania przed sądami krajowymi, pomimo wyroku ETPCz stwierdzającego naruszenie art. 6 Konwencji polegające na pozbawieniu dostępu do sądu,

jest niezgodny z art. 45 Konstytucji RP w związku z art. 2, art. 8 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji RP.

Przepis ten ogranicza podstawy wznowienia postępowania z powodu nieważności do wymienionych tam wypadków przeszkody udziału strony w toczącym się już postępowaniu. Regulacja art. 401 pkt 2 k.p.c. oznacza wyłączenie możliwości wznowienia postępowania w sytuacji, kiedy postępowanie nie toczyło się, a powinno było się toczyć. Art. 401 pkt 2 k.p.c. w sposób niedopuszczalny z punktu widzenia art. 45 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji ogranicza zatem prawo do sądu, rozumiane jako prawo do wznowienia postępowania, w sytuacji, kiedy strona w taki właśnie sposób została pozbawiona możliwości dochodzenia swoich praw.

Orzeczeniem naruszającym tak rozumiane prawo skarżącej do sądu, wydanym na podstawie art. 401 pkt 2 k.p.c. były zarówno postanowienia Sądu Najwyższego z dnia października 2005 r. oraz kolejne postanowienie Sądu Najwyższego z dnia grudnia 2005 roku, doręczone skarżącej w dniu lutego 2006 r., odrzucające zażalenie skarżącej na pierwsze z wymienionych postanowień (sygn. akt

), a także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 października 2008 roku (sygn. I 10/08). Postanowienia te w sposób niedopuszczalny interpretowały przepis art. 401 pkt. 2 k.p.c. jako nie pozwalający na wznowienie postępowania sądowego pomimo korzystnego dla Skarżącej wyroku ETPCz stwierdzającego naruszenie Konwencji w zakresie pozbawienia dostępu do sądu. Ponieważ orzeczenia Sądu Najwyższego mają w systemie polskiego prawa wysoką moc autorytatywną, należy domniemywać, iż stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy może mieć wpływ na orzecznictwo sądów niższych instancji oraz w wielu przypadkach prób wznowienia postępowania po korzystnym wyroku ETPCz, sądy krajowe - kierując się literalną interpretacją przepisów Konstytucji - będą odmawiać takiego wznowienia.

III UZASADNIENIE NIEZGODNOŚCI Z KONSTYTUCJĄ

I. Uzasadnienie zarzutu niezgodności art. 401 pkt 2 k.p.c. z art. 45 w związku z art. 77 ust. 2 Konstytucji RP

Zgodnie z ustalonym orzecznictwem TK, konstytucyjne prawo do sądu składa się z następujących komponentów: prawa dostępu do sądu, tj. prawa uruchomienia procedury przed sądem, prawa do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, oraz prawa do wyroku sądowego, tj. do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez organ sądowy (por. w szczególności orz. K 28/97).

Jako prawo do sądu należy rozumieć także prawo do wznowienia postępowania (*vide* orz. TK SK 05/03), jako nadzwyczajną procedurę prowadzącą do wzruszenia prawomocnego orzeczenia sądowego, celem uwzględnienia okoliczności wykrytych bądź powstałych już po wydaniu tego orzeczenia, albo też celem ponownego rozstrzygnięcia sprawy poprzednio rozpatrywanej z naruszeniem prawa.

Skarżąca wywodzi, iż kwestionowana przez nią regulacja art. 401 pkt 2 k.p.c. pozbawiła ją prawa do sądu w aspekcie dostępu do sądu, rozumianego jako prawo do wznowienia postępowania. Do pozbawienia jej tego prawa *in concreto* doszło z następujących powodów. W postępowaniu przed sądem w sprawie cywilnej, w stanie faktycznym i prawnym szczegółowo opisanym powyżej, Skarżąca wniosła o zwolnienie jej z obowiązku uiszczenia wpisu od apelacji. Sąd jedynie w części przychylił się do wniosku skarżącej. Nie zgadzając się z zapadłym postanowieniem, skarżąca wносиła środki zaskarżenia, aż do wyczerpania przysługującej jej drogi odwoławczej. Następnie skierowała skargę do ETPCz, uzyskując w dniu 1 lipca 2005 r. orzeczenie stwierdzające naruszenie art. 6 § 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. W wyroku tym ETPCz orzekł, iż w sprawie skarżącej, na skutek nałożenia na nią obowiązku zapłaty nadmiernych opłat sądowych, doszło do nieproporcjonalnego ograniczenia jej prawa do sądu.

Obowiązek przestrzegania tego wyroku przez państwo polskie, jako stroną EKPCz, przewiduje art. 46 Konwencji. Wynika stąd także obowiązek poszanowania orzecznictwa ETPCz i interpretacji treści

prawa podmiotowego do sądu, wyrażonego w art. 45 Konstytucji, w duchu tego orzecznictwa. Należy zatem przyjąć, że w sprawie cywilnej doszło do naruszenia prawa do sądu skarżącej. Takie stanowisko wyraził także Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 1 października 2005 r.

Po uzyskaniu rozstrzygnięcia ETPCz skarżąca wniosła do Sądu Najwyższego skargę o wznowienie postępowania, powołując się na nieważność postępowania wypadkowego. Skarga została odrzucona wspomnianym wyżej postanowieniem z dnia 1 października 2005 r. W uzasadnieniu Sąd powołał się na brak ustawowych przesłanek wznowienia postępowania. Z powodów przytoczonych w podstawach niniejszej skargi pozwana wywodzi, że pozbawienie jej możliwości dochodzenia jej praw we wznowionym postępowaniu sądowym nastąpiło na podstawie art. 401 pkt 2 k. p. c.

W dniu 17 kwietnia 2007 roku Sąd Najwyższy wydał postanowienie (sygn. I P 5/07), w którym uznał, iż co prawda przepisy kodeksu postępowania wprost literalnie odczytywane nie przewidują możliwości wznowienia postępowania po wyroku ETPCz, jednakże nie oznacza to automatycznie możliwości zlekceważenia wyroku Trybunału. Sąd Najwyższy wskazał dalej, iż kodeks postępowania cywilnego nie wspomina o orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka jako o zdarzeniu, którego wystąpienie powoduje konieczność wznowienia postępowania cywilnego, to nie oznacza to jednak, że wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka może być zignorowany przez państwo - stronę Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Dalej SN stwierdził, że Polska jest związana Konwencją, co oznacza, że Konwencją związane są wszystkie władze i organy państwowe, także sądy. Każdy organ państwa w zakresie swych kompetencji jest zobowiązany (art. 9 Konstytucji) do poszanowania zobowiązania, zgodnie z którym Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego. Skarżąca dopatrywała się w powyższym orzeczeniu nowej sytuacji faktycznej całkowitej zmiany orzecznictwa i postanowiła jeszcze raz wystąpić ze skargą o wznowienie.

W postanowieniu z 23 października 2008 r. SN stwierdził, iż „skarga o wznowienie postępowania podlega badaniu na podstawie art. 410 § 1 k.p.c., które polega na sprawdzeniu, czy sporządzona skarga opiera się na ustawowej podstawie wznowienia, a nie czy zarzuty podniesione w skardze są merytorycznie zasadne”. Dalej SN stwierdził, „iż powstanie nieuniknionych czasem rozbieżności w interpretacji przepisów prawa związane z dokonaniem odmiennej wykładni, nie stanowi podstawy wznowienia postępowania w sprawie zakończonej prawomocnym rozstrzygnięciem sądu. Fakt wydania odmiennego rozstrzygnięcia w innej sprawie nie modyfikuje sytuacji prawnej strony w danej sprawie cywilnej. Odmierna ocena prawna nie stanowi podstawy wznowienia postępowania.” Mając na uwadze powyższe argumenty SN odrzucił skargę o wznowienie.

Sprzeczność art. 401 pkt. 2 k.p.c. z art. 45 Konstytucji polega zdaniem skarżącej na pozbawieniu prawa do sądu, rozumianego jako prawo do wznowienia postępowania, w sytuacji nieważności postępowania, wywołanej pozbawieniem strony możliwości dochodzenia uprawnień poprzez nieuzasadnione zakończenie postępowania, a zatem w sposób nicobjęty przesłankami wznowienia postępowania wskazanymi w tym przepisie.

Art. 401 pkt 2 k.p.c. dotyczy jedynie sytuacji pozbawienia strony możliwości działania w toczącym się postępowaniu, albo też wypadków braku zdolności sądowej lub procesowej oraz nienależytej reprezentacji. Poza jego dyspozycją pozostają zatem co najmniej wszystkie sytuacje pozbawienia strony możliwości dochodzenia przed sądem swoich praw na skutek nieuzasadnionej odmowy wszczęcia

postępowania, jak i na skutek nieuzasadnionego zakończenia postępowania. Sytuacje takie należy także zakwalifikować jako naruszenie *in concreto* prawa do sądu. Przepis art. 401 pkt 2 k.p.c. prowadzi zatem do sytuacji, kiedy naruszenie prawa do sądu *in concreto* nie może zostać skorygowane w drodze nadzwyczajnej procedury wszczynanej ze skargi o wznowienie postępowania. Takie ograniczenie, wprowadzone w ustawie zwykłej, narusza w konsekwencji art. 77 ust 2 Konstytucji zakazujący zamykania drogi sądowej do dochodzenia swoich praw. Jeśli bowiem odmowa wszczęcia postępowania lub zakończenie postępowania następują w stanie faktycznym, który *in concreto* stanowi naruszenie prawa do sądu, to regulację ograniczającą wznowienie postępowania w sposób nie obejmujący takiego przypadku uznać należy za zamykającą drogę do dochodzenia praw.

Niniejsza skarga konstytucyjna dotyczy zarzutu niekonstytucyjności, który wynika z wadliwej interpretacji przepisów prawa. Trybunał Konstytucyjny w wielu orzeczeniach wskazywał na czym mogą polegać i na jakich podstawach mogą być oparte tzw. wyroki interpretacyjne. W sprawie o sygn. SK 12/99 dotyczącej interpretacji pojęcia "sprawa cywilna", Trybunał Konstytucyjny skupił się na ustaleniu, co należy rozumieć przez sprawy "z zakresu prawa cywilnego". Zdaniem TK "analiza tego pojęcia nie może mieć charakteru teoretycznego. Nie wystarczy też skupić się na literalnym brzmieniu zaskarżonych przepisów. **Konieczne jest prześledzenie ich interpretacji dokonywanej w doktrynie i orzecznictwie oraz zbadanie, jak są one odczytywane w praktyce.** Zabieg ten jest konieczny tym bardziej, że w ostatnich latach stanowisko orzecznictwa, a zwłaszcza Sądu Najwyższego, co do znaczenia art. 1 i 2 kpc ulegało pewnym zmianom." Podobnie w niniejszej sprawie przedmiotem orzeczenia TK powinno być dokonanie interpretacji przesłanek art. 401 pkt. 2 k.p.c. w odniesieniu do możliwości wznowienia postępowania po uzyskaniu wyroku ETPCz w świetle praktyki orzeczniczej Sądu Najwyższego oraz jej skutków dla praktyki sądowniczej w Polsce.

Można uznać, że ustawodawca zwykły nie wywiązał się z obowiązku, będącego korelatem uprawnienia obywateli do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej. Brak jednak szczegółowej regulacji prawnej w kwestii wznowienia postępowania po wyroku ETPCz nie powinien jednak skutkować automatycznym oddalaniem wszelkich wniosków tego typu. Wręcz przeciwnie, **sądy krajowe powinny interpretować przepisy prawa krajowego w sposób odpowiadający duchowi Konwencji, uwzględniającemu zobowiązania Polski wynikające z prawa międzynarodowego, a także z hierarchii norm prawnych na podstawie Konstytucji RP.** Postanowienia SN w sprawie Skarżącej wskazują na rażący brak woli takiej interpretacji przepisu art. 401 pkt. 2 k.p.c., lecz trzymanie się ściśle literalnej wykładni przepisów. W powyższej sytuacji silnych związków polskiego systemu prawa z systemem Konwencji, stosowanie literalnej interpretacji przepisów o wznowieniu, **stanowi *per se* naruszenie prawa do sądu.** Ponadto ma to wymiar mogący skutkować licznymi podobnymi odmowami wznowienia postępowania przez sądy niższych instancji (w przypadku pozytywnych wyroków ETPCz), które kierować się będą wykładnią wyrażoną przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 11 listopada 2005 r. oraz postanowienia z dnia 10 października 2008 r. i w ten sam sposób oddalać wnioski o wznowienie postępowania. O takim niebezpieczeństwie świadczyć może chociażby wypowiedź Rzecznika Sądu Najwyższego prof. Piotra Hofmańskiego, który w sposób następujący próbował uzasadnić postanowienie SN z dnia 10 października 2005 r. "To prawda, że umowa międzynarodowa jest nadrzędna w stosunku do ustawy, ale nie jest jasne, czy ta umowa wiąże tylko rząd, czy także sądy. W konstytucji powiedziane jest przecież, że sądy są niezależne" (Gazeta Wyborcza, *Strasburg sobie, a nasz sąd sobie*, 4 stycznia 2006 r.). Skarżący pragnie podkreślić, iż wspomniane postanowienie SN z 10 kwietnia 2007 roku, w którym postanowił o wznowieniu postępowania po wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, było przypadkiem jednostkowym. Sytuacja rozbieżności w orzecznictwie SN w przedmiocie przesłanek wznowienia postępowania jest

zdaniem skarżącej zjawiskiem trudno wytłumaczalnym i nieracjonalnym. Ponadto skarżąca pragnie podkreślić, iż w doktrynie sytuacja polegająca na nieuwzględnieniu konsekwencji wynikających z wyroku Trybunału Praw Człowieka przez jurysdykcję krajową uważana jest za naruszenie Konwencji (M. Safjan „Odpowiedzialność za niezgodność z prawem prawomocnych orzeczeń”, 2004, s. 74-76).

Warto nadmienić, iż dnia 26 lipca 2005 r., ETPCz oprócz wydania wyroku w sprawie *P i P Sp. z o.o. przeciwko Polsce*, wydał także wyroki w sprawach *Kniat przeciwko Polsce* (skarga nr 71731/01) oraz *Jedamski i Jedamska przeciwko Polsce* (skarga nr 73547/01), w których również stwierdził naruszenie przez Polskę Konwencji ze względu na zbyt wysokie opłaty sądowe. Ponadto dnia 10 stycznia 2006 r. w sprawie *TELTRONIK-CATV v. Polska* (skarga nr 48140/99, par. 63), ETPCz ponownie uznał za naruszenie prawa do sądu nałożenie obowiązku uiszczenia opłat sądowych nadmiernych w szczególności stosunku do zawilości sprawy poddanej rozstrzygnięciu sądu. Wszystkie powyższe sprawy świadczą o tym, iż pozbawienie dostępu do sądu ze względu na zbyt wysokie opłaty sądowe, nie są sprawami jednostkowymi, lecz skutkującą licznymi wyrokami ETPCz, z których każdy wymaga później wznowienia postępowania. Ale przecież przesłanki wznowienia postępowania to nie tylko zbyt wysokie koszty sądowe, lecz również szereg innych okoliczności, w których może zostać stwierdzone naruszenie art. 6 Konwencji, skutkujące koniecznością wznowienia postępowania (patrz wyroki z 22 marca 2007 r. w sprawach *Staroszczyk przeciwko Polsce*, skarga nr 58519/00, *Siałkowska przeciwko Polsce*, skarga nr 8932/05, wyrok z 13 marca 2007 r. w sprawie *Laskowska przeciwko Polsce*, skarga nr 77765/01, *Polejowski przeciwko Polsce*, wyrok z dnia 4 marca 2008, skarga nr 38399/03).

W prawie krajowym stwierdzenie naruszenia prawa do sądu w konkretnym przypadku możliwe jest tylko pośrednio, w wypadku złożenia skargi konstytucyjnej. Legitymowany do wniesienia skargi jest bowiem tylko podmiot, który został dotknięty regulacją, jaką uznaje za niezgodną z przepisami Konstytucji.

Orzeczenie o naruszeniu prawa do sądu może poza tym nastąpić jedynie w wyroku ETPCz. Zarówno dane orzeczenie, jak i orzecznictwo ETPCz powinno być uwzględniane przy interpretacji norm krajowych, także tych o randze konstytucyjnej, z powodów podniesionych już powyżej.

Z przytoczonej argumentacji wynika, iż brak możliwości wznowienia postępowania po stwierdzeniu przez ETPCz naruszenia prawa do sądu *in concreto*, oznacza trwające w dalszym ciągu naruszenie prawa do sądu podmiotu dotkniętego tym naruszeniem. Przepis art. 401 pkt 2 k.p.c. ograniczający możliwość wznowienia postępowania z przyczyn nieważności wskazanych w tym przepisie, z wyłączeniem naruszenia prawa do sądu stwierdzonego orzeczeniem ETPCz, jako takiej przyczyny, oznacza zatem naruszenie art. 45 w związku z art. 77 ust. 2 Konstytucji.

2. Uzasadnienie zarzutu niezgodności art. 401 pkt 2 k.p.c. z art. 45 w związku z art. 8 oraz art. 2 Konstytucji RP

Skarżąca podnosi, iż regulacja art. 401 pkt 2 k.p.c. jest ponadto niezgodna z art. 45 w związku z art. 8

oraz art. 2 Konstytucji RP. W zakresie już wyżej wskazanym, tj. w wypadku pozbawienia strony możliwości działania przed sądem przez odmowę wszczęcia postępowania lub jego nieuzasadnione zakończenie, przepis ten uniemożliwia bowiem bezpośrednie zastosowanie norm wynikających z art. 45 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji. Normy te określają podmiotowe prawo do sądu. Do realizacji tego prawa, w świetle wyrażonej w art. 8 Konstytucji zasady bezpośredniości jej stosowania, mają prawo obywatele.

Ograniczenie prawa do sądu wynikające z art. 401 pkt 2 k.p.c. jest zatem także w tym wypadku jednoznaczne z naruszeniem art. 8 Konstytucji.

Skarżąca twierdzi, iż cecha niekonstytucyjności art. 401 pkt 2 k.p.c. wynika ze sprzeczności skutków zastosowania tego przepisu z art. 2 Konstytucji. Jak wykazała powyżej skarżąca, art. 401 pkt 2 k.p.c. ogranicza prawo do sądu rozumiane jako prawo do wznowienia postępowania w odniesieniu do szerszego jego zakresu, jaki określa art. 45 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji. W braku ograniczenia wprowadzonego w tym przepisie do wskazanych w nim podstaw nieważności, dopuszczalne byłoby w szczególności wznowienie postępowania sądowego po stwierdzeniu przez organ międzynarodowy, którego orzeczenia wiążą państwo polskie, naruszenia prawa, w tym prawa do sądu.

Brak możliwości wznowienia postępowania w takiej sytuacji uznać należy za stan niezgodny z art. 2 Konstytucji z następujących powodów. W pierwszej kolejności należy podkreślić, iż Polska zobowiązana jest do respektowania wyroków ETPCz na podstawie art. 46 EKPCz. Wynika stąd między innymi obowiązek podjęcia kroków celem usunięcia naruszenia prawa stwierdzonego przez ETPCz, wywodzony z zasad ogólnych prawa międzynarodowego (por. orzeczenie ETPCz w sprawie *Comingeresoll S.A. v. Portugalia* z 6.04.2000 r., Wielka Izba, skarga nr 35382/97, par. 29). Naruszenie tego obowiązku, przyjętego dobrowolnie przez państwo w drodze przystąpienia do umowy międzynarodowej i jej ratyfikacji stanowi naruszenie zasady państwa prawa. Możliwość wypełnienia tych zobowiązań wyłączona została natomiast przez regulację art. 401 pkt 2 k.p.c. Naruszenie przez Polskę zobowiązań wynikających z EKPCz podkreśla także prof. Ewa Łętowska w głosie do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia października 2005, wydane w sprawie skarżącej.

Ponadto zgodnie z art. 87 ust. 1 oraz art. 90 ust. 1 i ust. 2 Konstytucji, EKPCz, jako umowa międzynarodowa ratyfikowana za zgodą wyrażoną w ustawie stanowi źródło prawa powszechnego w Polsce, usytuowane w hierarchii źródeł prawa wyżej od ustaw, a ponadto źródło, którego przepisy mają bezpośrednie zastosowanie w sytuacjach niewymagających wydania ustawy (*doktryna direct applicability*).

Z tego względu ograniczenie wznowienia postępowania do przyczyn nieważności wskazanych w zaskarżonej regulacji art. 401 pkt 2 uznać należy za naruszające art. 2 Konstytucji, w zakresie w jakim przepis ten, poprzez enumeratywne wyliczenie przesłanek wznowienia postępowania - wyłącza możliwość powołania się na orzeczenie ETPCz, stwierdzające naruszenie prawa konwencyjnego. Art. 401 pkt 2 k.p.c., jako przepis ustawowy, prowadzi bowiem do konieczności odmowy wznowienia postępowania w sprawie, w której naruszenie prawa konwencyjnego mogłoby nastąpić jedynie we wznowionym postępowaniu. W ten sposób przepis ustawowy - poprzez jego rażąco błędną, literalną interpretację - eliminuje możliwość respektowania prawa międzynarodowego, które na podstawie ratyfikacji zostało włączone do porządku krajowego i jest prawem o randze wyższej od norm ustawowych. Nierespektowanie wynikającej z art. 91 ust. 2 Konstytucji hierarchii norm prawnych, brak

możności efektywnego zastosowania prawa międzynarodowego, włączonego do porządku krajowego i obowiązującego bezpośrednio stanowi naruszenie zasady państwa prawnego, wyrażonej w art. 2 Konstytucji.

Regulacja art. 401 pkt 2 k.p.c., na skutek zawartego w niej enumeratywnego wyliczenia przesłanek uniemożliwiająca wznowienie postępowania po wydaniu przez ETPCz orzeczenia o naruszeniu praw konwencyjnych wobec obywatela państwa - członka Konwencji, stanowi naruszenie wynikającej z zasady państwa prawnego węższej zasady zaufania obywateli do państwa. Przystępując do systemu Konwencji państwo polskie zobowiązało się do respektowania jej postanowień. Drogą do tego jest m. in. zapewnienie uzgodnienia prawa krajowego ze standardami konwencyjnymi. W aspekcie wewnątrzpaństwowym EKPCz, po jej ratyfikacji oraz odpowiedniej promulgacji stała się częścią krajowego porządku prawnego. Podmioty objęte tym porządkiem mogą zatem w sposób uzasadniony mocą wiążącą Konwencji, spodziewać się rzeczywistej i efektywnej ochrony praw człowieka ustanowionych w Konwencji. Postulat ten nie jest jednak realizowany w sytuacji, kiedy możliwość wznowienia postępowania, będąca jedyną drogą do usunięcia stanu naruszenia EKPCz, wyłączona jest przepisem ustawy kodeksowej. Z podniesionych powyżej względów, 401 pkt 1 k. p. c. jest także niezgodny z art. 8 oraz art. 2 Konstytucji.

3. Problem pominięcia legislacyjnego.

Zdaniem skarżącej brak regulacji umożliwiającej wznowienie postępowania cywilnego po korzystnym wyroku ETPCz należy rozpatrywać w kategoriach tzw. pominięcia legislacyjnego. Z pominięciem legislacyjnym mamy do czynienia wtedy, gdy ustawodawca zaniecha uregulowania w ustawie pewnych kwestii, a które należy następnie wypełnić w drodze wykładni (wyrok TK z dnia 8 września 2005 r. sygn. akt P 17/04). Trybunał Konstytucyjny niejednokrotnie wypowiedział się na temat możliwości badania konstytucyjności pominięcia legislacyjnego (zob. postanowienie TK z dnia 17 października 2007 r., sygn. akt P 29/07, a także wyrok TK z dnia 8 września 2005 r. sygn. akt P 17/04). Kontrola konstytucyjności w przypadku pominięcia legislacyjnego dotyczy obowiązującego aktu normatywnego z punktu widzenia tego, czy w jego przepisach nie brakuje unormowań, bez których może on budzić wątpliwości natury konstytucyjnej. Na gruncie przedmiotowej sprawy pominięcie polega na braku należytej gwarancji praw jednostki, który jest spowodowany tym, iż ustawodawca w art. 401 pkt 2 k.p.c. nie mówi wprost o możliwości wznowienia postępowania z powodu korzystnego wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka stwierdzającego naruszenie przez Państwo Konwencji. Taki stan prawny prowadzi w konsekwencji do możliwości wydawania arbitralnych i dowolnych rozstrzygnięć przez sądy rozpatrujące skargi o wznowienie postępowania, czego najpełniejszym przykładem są rozbieżne rozstrzygnięcia zawarte w postanowieniach z dnia października 2005 r. (sygn.) i z dnia kwietnia 2007 r. (sygn.).

4. Skutki orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego

Warto zastanowić się, jakie mogą być skutki stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny

niekonstytucyjności art. 401 pkt. 2 k.p.c. w zakresie w jakim pozbawia on stronę możliwości wznowienia postępowania po pozytywnym dla niego wyroku ETPCz. Skarga konstytucyjna niezależnie od tego, iż prowadzi do wydania powszechnie obowiązującego orzeczenia, ma na celu przede wszystkim ochronę interesów jednostki. W przypadku wyroku o powyższej treści, na podstawie art. 190 ust. 4 Konstytucji, Skarżąca posiadałaby możliwość wznowienia postępowania, a tym samym do uchylenia postanowień Sądu Najwyższego z dnia października 2005 r., 22 grudnia 2005 r. oraz października 2008 r. Jak podkreślił TK w sprawie o sygn. SK 12/99, "wyrok Trybunału stwierdzający znaczenie normy odmienne od tego, które było podstawą ostatecznego rozstrzygnięcia wobec skarżącego, stanowi podstawę do uruchomienia środka określonego w art. 190 ust. 4 Orzeczenie TK jest zatem jedynym środkiem na podstawie polskiego prawa, za pomocą którego Skarżąca może dochodzić realizacji swojego konstytucyjnego prawa do sądu, którego została pozbawiona przez zawężającą interpretację art. 401 pkt. 2 k.p.c., nie uwzględniającą związania Polski systemem Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Orzeczenie TK jest równocześnie jedynym środkiem prawnym, który może doprowadzić do wznowienia postępowania w przedmiotowej sprawie, a tym samym do wykonania przez Polskę zobowiązań międzynarodowych. Wreszcie, orzeczenie TK może doprowadzić do wyeliminowania z obrotu prawnego rażąco błędnej interpretacji art. 401 pkt. 2 k.p.c., co może mieć znaczenie w świetle licznych kolejnych wyroków ETPCz stwierdzających pozbawienie jednostki prawa do sądu.

Z powyższych względów wnoszę jak we wstępie.

A D W O K A T
M. Hołda
Zbigniew Hołda

Załączniki:

1. Pełnomocnictwo
2. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia czerwca 2005 r. w sprawie *P* *i*
PPUP *przeciwko Polsce*, skarga nr .
3. Kopia postanowienia SN z dnia października 2005 r., sygn.
4. Głosa E. Łętowskiej do postanowienia SN z dnia października 2005 r.
5. Kopia postanowienia SN z dnia grudnia 2005 r., sygn.
6. Kopia postanowienia SN z kwietnia 2007 r., sygn. .
7. Kopia postanowienia SN z dnia października 2008 r., sygn. .